

در بحث جامعه‌شناسی و بررسی پدیده‌های اجتماعی، هر چه موضوع فردی تر می‌شود؛ کار دشوارتر می‌گردد؛ چرا که جامعه‌شناسی غالباً به دنبال پدیده‌های عینی و قابل بررسی و به دنبال تبیین روابط بین افراد گروه‌ها و پدیده‌های اجتماعی نظیر طلاق، خودکشی، قوم‌گرایی، جنگ، کار و شغل می‌باشد. گاهی اوقات جامعه‌شناسی به دنبال اثرات یک پدیده اجتماعی است که در زمانی خاص رخ می‌دهد. موضوعات بسیاری در حوزه روانشناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی قرار می‌گیرد که هر کدام می‌تواند قسمتی از موضوع یا اثرات مختلف کارکرد آن را بررسی کند، از جمله موضوعاتی که می‌توان به آثار آن در اجتماع توجه کرد و دید جامعه‌شناسانه به آن داشت، بحث زیارت است.

اگر دقیقاً به جایگاه زیارت در دنیای کنونی توجه کنیم، در می‌یابیم که هم اکنون دنیای به اصطلاح متمدن نه تنها خود را بی‌نیاز از زیارت نمی‌داند، بلکه فطرتاً ستایش و زیارت قبور مقدس را برای تشفی‌الام‌دنیوی ضروری می‌داند. جایی که انسان خالی از گرفتاری‌های تمدن جدید بتواند با کسی راز و نیاز کند و درد دل خویش را با او در میان بدهد و چون دوستی خالص بین ربا مکتوبات قلبی خود را بیان نماید. درک این واقعیت و نیاز فطری باعث شده است که در کشورهای بزرگ و پیشرفته دنیا مثل انگلستان، فرانسه و رم زیارت گاههای بزرگ هر یک با نام خاص وجود داشته باشد.

سید مجتبی رضوی درباره زیارت و تأثیرات اجتماعی آن می‌گوید: زیارت شکل خاصی از نیایش است که کسی یا چیزی توسط گروهی مورد توجه قرار می‌گیرد و به وسیله آن مستقیماً از خداوند طلب حاجت می‌شود. این خواهش‌ها و ابراز نیازها ممکن است بر اساس نیازهای مادی و معنوی باشد که با توجه به شخصیت و شناخت افراد از خود و محیط اطراف خود درجات مختلفی دارد. گاهی زیارت با مراسم ویژه‌ای توأم است که در طی آن فرد دارای رتبه‌ای خاص می‌شود و از احترام خاصی نزد افراد هم‌کیش خود برخوردار می‌گردد. برای مثال می‌بینیم در کشور خودمان بسیاری از افراد پس از تشریف به اماکن مذهبی یا پیشوندهایی مثل حاجی، مشهدی یا کربلایی خوانده می‌شوند.

یکی از جامعه‌شناسان در این زمینه می‌گوید: آنچه از دید یک جامعه‌شناس در مسأله زیارت به چشم می‌خورد این است که: مجموعه انسان از بزرگ و کوچک زن و مرد که در اصطلاح عرف به آنها زوار می‌گویند.

عده‌ای از انسان‌هایی که مبادرت به ساختن، تعمیر قبر و ضریح برای زائران می‌کنند.

- دسته‌ای که برای آماده‌سازی فضای زیارتی مشغولند.
- عده‌ای که در بخش خدمات رسانی به زائران اشتغال دارند.
- گروهی که در حیطه آماده‌سازی غذا و... برای زائران فعالیت می‌کنند.
- عده‌ای که برای زائران قرآن، ادعیه و زیارت‌نامه به چاپ می‌رسانند.
- عده‌ای که برای زائران سوغات تدارک می‌بینند.

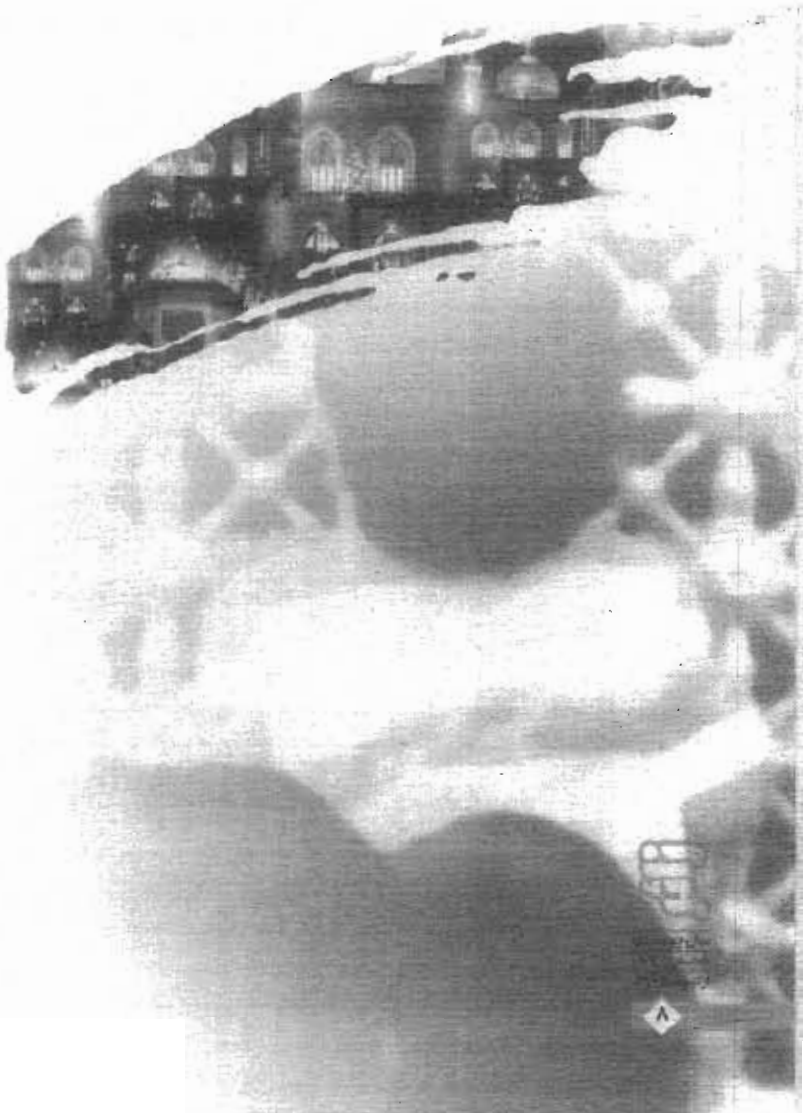
از نظر جامعه‌شناسی، زیارت را می‌توان الگوی مشترک رفتاری افرادی دانست که به یک مکان مقدس می‌روند. زیارت هر طور که باشد از دو رکن اصلی برخوردار است: عرض ارادت و احترام، عرض نیاز و ارائه مشکل و تقاضا برای رفع آن. حال این سؤال مطرح است که کدام طبقات اجتماعی برای عرض ارادت به زیارت می‌روند و چه طبقات اجتماعی برای عرض ارادت و ابراز نیاز و رفع گرفتاری، بدیهی است تمامی افرادی که برای زیارت به یک مکان مقدس، وارد می‌شوند ابراز ارادت و مودت، اولین ویژگی رفتاری آنها است. در زندگی امروز فقر و نیاز مالی یکی از بزرگترین مشکلاتی است که افراد جامعه با آن دست و پنجه نرم می‌کنند؛ بنابراین گروه وسیعی از افراد را می‌توان جزو افرادی دانست که در طبقات اجتماعی با درآمد کم و نیاز مالی زندگی می‌کنند. اگر بخواهیم از این دید به زیارت بنگریم، نتیجه این است که طیف وسیعی از کسانی که به زیارت می‌روند، محتوای زیارت آنها برطرف شدن نیاز مالی باشد. پس قشر متمکن و طبقات سرمایه‌دار از این مقوله خارج هستند.

اگر بخواهیم به رابطه طبقات و زیارت بنگریم، زیارت را نمی‌توان به هیچ طبقه اجتماعی محدود دانست؛ چرا که هر کس دارای اعتقاد درونی عمیق به دین و مذهب و مبانی آن است به زیارت می‌رود و این اختصاص به فقرا و اغنیاء یا سواد و بی‌سواد ندارد؛ یکی از ملاک‌های دیگر که می‌تواند زائران را به صورت طبقات

جامعه‌شناسی زیارت

تحلیل جامعه‌شناسی و تأثیرات اجتماعی زیارت

نوشته سینی چی

در تعاریفی که در مورد زیارت آمده، اینگونه گفته شده که زیارت تجدید پیمان با اولیا خدا است و این تجدید میثاق یعنی تایید اهداف، تعلیم و آرمان های این انسان های بزرگ. پس ما تعلیم و دستورات آنها را پذیرفته، تایید می کنیم و به آن عمل می نماییم. عمل به این تعلیم باز تاب فراوانی در زندگی اجتماعی ما خواهد داشت.

اجتماعی مشخص نمایان سازد میزان مسافت و طول مسیر شهر زیارتی از محل زندگی زائران است؛ هر چه میزان مسافت مکان زیارتی از زندگی افراد بیشتر باشد امکان زیارت برای طبقه آسیب پذیر و قشرهای کم درآمد کمتر خواهد بود. یکی دیگر از ملاک هایی که موجب می شود به زیارت با دیدی طبقاتی نگاه نشود؛ اعتقاد به شفادهندگی وجود مقدس پیامبر (ص) و ائمه اطهار (ع) است؛ از آنجا که ممکن است افراد بیمار و لاعلاج در تمام اقشار و طبقات جامعه وجود داشته باشد زائران برای گرفتن شفا از هر طبقه اجتماعی که باشند برای زیارت به امکان زیارتی مشرف می شوند. اگر از روی تحقیق و دیدی جامعه شناسانه به زیارت بنگریم، آنچه از همه پررنگ تر به نظر می رسد چیست؟

زهد امامی کارشناس مسائل مذهبی می گوید: با کمی دقت درمی یابیم که افراد بر اساس اشتیاق، دغدغه های درونی ما نیاز و به قصد شفا به بارگاه ملکوتی ائمه اطهار (ع) روی می آورند. هیچکس نسبت به دیگری احساس برتری ندارد، همه به دنبال رسیدن به مطلوب خویش و وصال و دیدار یارند و با دلی پراشتهایب، درد و رنج و نیاز پا به حرم می گذارند. با کمی دقت می بینیم که آن افراد نگران و مشتاق، ملتهد و دردمند با آرامش وصف ناپذیری از حرم بیرون می آیند. بدون شک آرامش افراد، آرامش جامعه را در پی دارد و روح تازه امید را در کالبد افراد جامعه می دمد. زیارت ترکیبی از نیایش و آرامش است و مهم ترین اثر خود را در زندگی و سلامت روان و روح انسان دارد. با توجه به تحلیل های جامعه شناسی از مساله زیارت، تعلیم دینی و اولیاء الهی چه اثراتی می تواند در زندگی اجتماعی افراد داشته باشد؟

ندا روحانی فوق لیسانس الهیات در این زمینه می گوید: در تعاریفی که در مورد زیارت آمده، اینگونه گفته شده که زیارت تجدید پیمان با اولیا ی خدا است و این تجدید میثاق یعنی تایید اهداف، تعلیم و آرمان های این انسان های بزرگ. پس ما تعلیم و دستورات آنها را پذیرفته، تایید می کنیم و به آن عمل می نماییم. عمل به این تعلیم باز تاب فراوانی در زندگی اجتماعی ما خواهد داشت.

امامان و رهبران الهی ما ابعاد واقعی حیات انسانی را می شناختند و در برنامه ریزی های اجتماعی بدان توجه داشتند. ذهنی و خیالی فکر نمی کردند و دلیل موفقیت آنان هم همین بود که سخنانشان در میان مردم نفوذ می کرد و به محرومان امید می داد. مثلاً در روایتی از امام رضا (ع) آمده است، حلال روزی برگزیدگان خداست. لیکن بگو: خداوند مرا از روزی فراخی که به بندگان می دهی، عطا کن. امام با این سخن می آموزند که در اندیشه زندگی بالاتر و رفاه و آسایش بیشتری برای خود و خانواده ات باش و از خدا چنین میخواه که تنها به قوت حلالی دست یابی که مقدار ضروری زندگی را در بر می گیرد، بلکه از خدا گشادگی و فزونی وسایل زندگی را بخواه.

اینگونه تعلیم به انسان می آموزد که ای انسان! تو خود انسان باش و کارهای انسانی انجام بده و به اصول انسانی متعهد باش و خصلت های انسانی را در خویش پدید آر و خود را با راه و روش های درست و ارزشمند دمساز کن. در زندگی به چیزی جز برتری ها، ایثارها، فداکاری ها، نوع دوستی ها و- میندیش. در این اندیشه مباش که دیگران چه کردند. طبق تعلیم دین بزرگواران هر انسان باید در گام نخست به خود بیندیشد و در اندیشه ساختن خویش باشد و شایستگی های لازم را در خویش پدید آورد و با دیگران با تعهد و شایستگی رابطه برقرار کند، به خلق خدمت کند و خدمتگزار مردم باشد.